

สถานการณ์และประเด็นสุขภาพ “แรงงานอีสาน”

อุษฎิ อายุวัฒน์*

ภัทระ แสนไชยสุริยา**

บทคัดย่อ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีการย้ายถิ่นแรงงานมาก จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ สังคม ตลอดจนมีผลกระทบต่อภาวะสุขภาพทั้งปัจเจกบุคคล ครัวเรือน และชุมชน บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอสถานการณ์ ประเด็นวิจัยและยุทธศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพอันสืบเนื่องจากการย้ายถิ่นแรงงาน ในปัจจุบันมีแรงงานในระบบ และนอกระบบ แรงงานนอกระบบ ไม่ได้รับการคุ้มครอง และมีรูปแบบการจ้างเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์เช่นกัน กล่าวคือ แรงงานบางส่วนที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ถูกกีดกันมิให้เข้าสู่ระบบการคุ้มครอง(ประกันสังคม) โดยจัดจ้างงานระยะสั้นอย่างไม่เกินเวลาทดลองงาน ซึ่งนำไปสู่ประเด็นวิจัย ที่ควรพิจารณาได้แก่ สถานการณ์และรูปแบบแรงงานที่หลากหลาย การจำแนกประเภทแรงงานที่สอดคล้องกับระบบการดูแลด้านสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพเพื่อนำมาสู่การสร้างมาตรการสร้างเสริมสุขภาพในกลุ่มแรงงาน

สถานประกอบการ ไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับด้านความปลอดภัยจากการทำงาน โดยเฉพาะแหล่งขนาดกลางและขนาดเล็กที่เปลี่ยนแปลงเร็ว ยกแก่การติดตามตรวจสอบจากภาครัฐ จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยบริการสุขภาพในระดับพื้นที่ ซึ่งนำมาสู่ประเด็นวิจัย การพัฒนาระบบติดตามและเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพแรงงานและความปลอดภัยจากการทำงานที่เป็นไตรภาคี การพัฒนาการคุ้มครองแรงงาน โดยชุมชนและแรงงานในอุตสาหกรรมชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน การศึกษาวิจัยแนวทางการคุ้มครองแรงงานจากการทำงานเสี่ยงภัย แนวทางการฟื้นฟูภาวะสุขภาพผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำงานโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และการศึกษาวิจัยภาวะสุขภาพและความปลอดภัยแรงงานในภาคบริการ เพื่อกำหนดทิศทางและมาตรการดูแลด้านสุขภาพ

ด้วยรูปแบบการย้ายถิ่นแรงงานในภูมิภาค นอกภูมิภาคและต่างประเทศที่เป็นการย้ายถิ่นชั่วคราวและถาวรแต่ไม่แจ้งย้ายที่อยู่ ทำให้ระบบบริการสุขภาพและระบบอื่นที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่สามารถครอบคลุมและตอบสนองความต้องการ จำเป็นต้องพัฒนาหรือจัดระบบบริการที่เหมาะสม โดยเฉพาะการเข้าถึงระบบบริการ ตลอดจนการรับรู้ข่าวสารทั้งสิทธิด้านสุขภาพและข้อมูลการดูแลสุขภาพ จึงควรศึกษาวิจัยรูปแบบการให้ความรู้เรื่องสิทธิแรงงานในระดับชุมชน การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการดำรงชีวิตในบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่าง การพัฒนาบทบาทชุมชนและหน่วยงานในการเฝ้าระวังด้านสุขภาพและการสร้างเสริมศักยภาพแรงงานในการดูแลสุขภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ควรกำหนด คือ การเสริมสร้างสุขภาพให้แรงงานในชุมชน และการ

*คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เพิ่มศักยภาพแรงงานย้ายถิ่น โดยยุทธศาสตร์การเสริมสร้างสุขภาวะ ประกอบด้วยประเด็นวิจัย สถานการณ์แรงงานด้านสุขภาพและการจำแนกกลุ่มแรงงานที่สอดคล้องกับระบบการดูแลสุขภาพ ผลกระทบของนโยบายการค้าเสรีและรูปแบบการผลิตแบบใหม่ต่อภาวะสุขภาพ ระบบติดตามและเฝ้าระวังปัญหาด้านสุขภาพแรงงานและความปลอดภัยจากการทำงานในสถานประกอบการ การคุ้มครองสุขภาพแรงงานในอุตสาหกรรมระดับชุมชนและวิสาหกิจชุมชนโดยชุมชน การคุ้มครองและฟื้นฟูแรงงานที่ทำงานเสี่ยงภัย การสร้างการรับรู้เรื่องสิทธิแรงงานด้านสุขภาพในระดับชุมชน

คำสำคัญ :

แรงงาน, สุขภาพ, ยุทธศาสตร์, ฝั่งพิสัย การวิจัย

Abstract**Northeastern Migrant Labor: Situation and Health Issues****Dusadee Ayuwat*, Pattara Sanchaisuriya******Faculty of Humanities and Social Sciences, **Faculty of Public Health, Khon Kaen University*

Outstanding labour migration has been reported in the northern region of Thailand leading to changes in physical and social aspects. Subsequently effects on health status at individual, household and eventually community level shall be witnessed. This article was aimed at presenting situation, recommended research issues and strategies in order to develop preventive measures and re-assurance of adequate health services accordingly.

Presently, labour is classified as formal and informal. Whereas, the latter is not yet entitled to legal protection and benefits of the social security scheme. These discriminations exist among some industrial labors undergoing unfairly a series of probation periods. As such, the phenomena calls for research related to situation and pattern of employment; classification of labor and required health care/insurance; their health behaviors and proper health promotion measures.

Safety regulations and guidelines in working place, particularly in small, and medium enterprises have often been neglected and the premises can avoid monitoring of the public sector. It may critically call for strong participation of community and local health facility. Research effort should, then, be made on; development on tripartite monitoring and surveillance on safety work place, labor protection system by community, and labor in home industries, guideline for labor protection from occupational health risk, guideline on rehabilitation of vulnerable labor with participation of family and community, an of health status and safety of labor in service sector.

Haphazard movements of labor on provincial, regional and national levels do not accommodate registration, provision and coverage of health care and insurance with respect to their health needs. Further development of health care system, hence, should focus on accessibility.

Health and safety regulation information should also be disseminated. The research issues should cover on an effective model for disseminating health and safety regulation information at community level, life skill for adapting in cross cultural environment, community and health facilities roles and functions on surveillance on health, and self-care empowerment of labor.

Based on information synthesis and brain storm of experts and stakeholders, research strategies and issues were formulated as follows: strategic I promotion health of labor at community and strategic II self-care empowerment of migrant labor. The research issues of strategic I include situation of labor health, classification of labor based on health care system, effect and impact of Free Trade Act (FTA) and new production pattern on health, monitoring and surveillance on safety work place and labor health problem, labor protection at community industries, health protection and rehabilitation of labor with high risk, and perception on labor's right at community.

Key words:

labour, health, strategy, research mapping

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน เป็นภูมิภาคยากจนแต่มีประชากรมากที่สุดของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เมื่อพันธุคุณเฉพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต ประชากรวัยแรงงานส่วนหนึ่งได้ประกอบอาชีพรับจ้าง เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้านอุตสาหกรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมา ตลอดจนความไม่พอเพียงของรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น เป็นทั้งแรงดึงดูดและแรงผลักดันที่สำคัญทำให้ประชากรภาคอีสานเข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มจำนวนมากขึ้น^(1,2) และใน หลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นแรงงานย้ายถิ่นในภูมิภาค นอกภูมิภาค ตลอดจนแรงงานในต่างประเทศ มีทั้งที่เป็นแรงงานชั่วคราวซึ่งย้ายถิ่นตามฤดูกาล และแรงงานถาวรที่ย้ายถิ่นแต่ยังคงกลับมาในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ซึ่งลักษณะงานมีทั้งที่เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมบริการและอุตสาหกรรมเกษตร^(3,4) การเคลื่อนย้ายของประชากรวัยแรงงานย่อมทำให้เกิดผลต่อศักยภาพการผลิตทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ก่อให้เกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และด้านสังคม และส่งผลต่อภาวะสุขภาพทั้งระดับปัจเจกบุคคล ครัวเรือน และชุมชน

สถานการณ์แรงงานและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของแรงงานอีสาน

ก. การจำแนกประเภทของแรงงานกับระบบการบริหารจัดการสุขภาพแรงงาน

สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลงไปมาก การจำแนกประเภทของแรงงานที่เป็นอยู่คือ จำแนกเป็นแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ(ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการคุ้มครองที่รัฐมีให้) อาจไม่เหมาะสม เพราะโครงสร้างการผลิตของภูมิภาคมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น

(1) แรงงานที่อยู่นอกระบบ ซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานนั้น ก็มีสภาพเปลี่ยนไป เช่น แรงงานบางส่วนทำงานเชื่อมโยงกับระบบการผลิตภาคอุตสาหกรรม แต่จะถูกกีดกันไม่เข้าสู่ระบบการคุ้มครอง(ในเชิงประกันสังคม) เพราะต้องมีการจ้างงานระยะสั้น ที่ไม่เกินช่วงทดลองงานตลอด ทำให้ขาดความมั่นคงในชีวิตและเมื่อมีปัญหาสุขภาพ ก็ต้องมาใช้บริการพื้นฐานในโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

(2) แรงงานนอกระบบ บางส่วนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในลักษณะสัญญา (contracts) เช่น การผลิตพืชเพื่อส่งโรงงาน (อ้อย) การผลิตพืชเมล็ดพันธุ์ การผลิตสัตว์ (ไก่/หมู) ในลักษณะลูกไร่ [K1] ของบริษัทขนาดใหญ่ที่มีความเสี่ยงเรื่องสุขภาพจากการใช้สารเคมี และวิถีชีวิตที่ต้องทำงานตามที่ระบบการผลิตกำหนด ทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพของแรงงานโดยรวม

จากสถานการณ์ของระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงและกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้น แรงงานบางส่วนย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น เมื่อต้องการทำงานให้ได้มากเพื่อจะได้รับผลตอบแทนจำนวนมาก บางส่วนต้องการใช้ยา หรือสารกระตุ้น ตลอดจนสภาพการทำงานทำให้เกิดความเครียด^(5,6) ไม่เข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ หรือมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีสุขภาพที่ดี เมื่อแรงงานเหล่านี้กลับถิ่นเดิมอาจมีภาวะสุขภาพที่ไม่ดี จนยากที่จะฟื้นฟูได้ ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อครอบครัวของแรงงานต่อไป จึงควรเห็นความสำคัญของพฤติกรรมเรื่องสุขภาพ การดูแลสุขภาพ ตลอดจนเข้าถึงระบบการดูแลสุขภาพ ดังนั้นประเด็นวิจัยที่ควรพิจารณา ได้แก่

1. การศึกษาสถานการณ์ของแรงงานประเภทต่างๆอย่างหลากหลาย ได้แก่ แรงงานก่อสร้าง แรงงานในระบบการผลิตพันธสัญญาแบบต่างๆ

2. เนื่องจากสถานการณ์การผลิตเปลี่ยนแปลง ควรจำแนกประเภทของแรงงาน เพื่อให้บริหารจัดการสุขภาพแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
3. ความเข้าใจและพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของแรงงานย้ายถิ่น (โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการดื่มสุรา/การใช้สารกระตุ้น) เป็นอย่างไร รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพในแรงงานกลุ่มนี้ควรเป็นอย่างไร

ข. ความปลอดภัยจากการทำงาน กับ ภาวะสุขภาพของแรงงาน

แรงงานส่วนหนึ่งทำงานในภาคการผลิตที่อยู่ในภูมิภาคอีสาน แรงงานส่วนนี้เห็นว่าการทำงานใกล้บ้านเป็นข้อดี ทำให้ยอมรับเงื่อนไขของระบบการจ้างงาน ระบบงาน ตลอดจนสภาพการทำงานที่ไม่เหมาะสม ที่เกิดจากผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ เช่น ทำงานในสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ซึ่งมักเกิดกับสถานประกอบการขนาดกลางหรือขนาดเล็กที่ไม่มีระบบการดูแลความปลอดภัยจากการทำงาน เพราะผู้ประกอบการบางส่วนเห็นว่าเป็นการลงทุนที่สิ้นเปลือง หรือผู้ประกอบการบางส่วนอาจไม่เข้าใจในข้อกำหนดในเรื่องดังกล่าว ประกอบกับสถานประกอบการดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงเร็ว (เปิด-ปิด ง่าย) ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่ดูแลในเรื่องความปลอดภัยจากการทำงานไม่สามารถติดตามได้ จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ จากหน่วยสุขภาพในระดับพื้นที่ และชุมชน

อีกประเด็นหนึ่ง ในปัจจุบันภาครัฐได้สนับสนุนการผลิต การลงทุนในอุตสาหกรรมขนาดย่อม (SME) หรือแม้แต่การส่งเสริมการผลิตสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้แรงงานอีสานอยู่ในภาคการผลิตดังกล่าวเพิ่มขึ้น แต่ระเบียบ หรือ ข้อบังคับเกี่ยวกับ ความปลอดภัยในการทำงานกับกิจกรรมการผลิตดังกล่าวยังไม่ชัดเจนมากนัก

ดังนั้น จึงนำมาสู่การตั้งคำถามว่า จะมีแนวทางในการพัฒนาระบบติดตามหรือเฝ้าระวังเรื่องสุขภาพแรงงานและความปลอดภัยจากการทำงานในสถานประกอบการ ที่เป็นความร่วมมือระหว่าง ผู้ประกอบการ แรงงาน เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำหน้าที่ติดตามงานเรื่องสภาพความปลอดภัยจากการทำงาน ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยสุขภาพพื้นฐานในระดับพื้นที่ได้อย่างไร ตลอดจนควรมีแนวทางอย่างไรในการคุ้มครองสุขภาพแรงงานโดยชุมชนกับกลุ่มแรงงานในอุตสาหกรรมระดับชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน

จากสถานการณ์ข้างต้น นำมาสู่ประเด็นคำถามสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนาแนวทางในการพัฒนาระบบติดตามหรือเฝ้าระวังเรื่องสุขภาพแรงงานและความปลอดภัยจากการทำงานในสถานประกอบการที่เป็นความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ แรงงาน เจ้าหน้าที่ปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำหน้าที่ติดตามงานเรื่องสภาพความปลอดภัยจากการทำงาน ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยสุขภาพพื้นฐานในระดับพื้นที่
2. การพัฒนาแนวทางในการคุ้มครองสุขภาพแรงงานโดยชุมชนกับกลุ่มแรงงานในอุตสาหกรรมระดับชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน
3. ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางในการคุ้มครองเรื่องสุขภาพที่เกิดจากการทำงานที่เสี่ยงภัย ให้เหมาะสมกับภาวะเสี่ยงที่ต้องเผชิญ และแนวทางในการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูภาวะสุขภาพของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำงานโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน
4. ศึกษาวิจัยภาวะสุขภาพและความปลอดภัยของแรงงานในภาคบริการ เพื่อกำหนดแนวทางการดูแล

แรงงานกลุ่มนี้

ค. ระบบบริการสุขภาพและระบบที่เกี่ยวข้อง กับสุขภาพของแรงงานอีสาน

เนื่องจากแรงงานอีสานเข้าสู่ระบบการจ้างงานในหลายลักษณะ หากอยู่ในระบบการคุ้มครองแรงงาน ก็จะได้รับดูแลเรื่องสุขภาพผ่านระบบประกันสังคมที่มีอยู่ แต่แรงงานบางส่วนไม่มีระบบคุ้มครองด้านสุขภาพ จึงต้องใช้บริการของหน่วยสุขภาพในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งเป็นระบบพื้นฐานที่ดูแลเรื่องสุขภาพของประชาชน แต่ถึงกระนั้นก็มีปัญหาเรื่อง การเข้าถึงระบบบริการ โดยเฉพาะเมื่อแรงงานอีสาน ย้ายถิ่นไปเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม แต่ได้รับการปฏิเสธการให้บริการสุขภาพจากหน่วยบริการในถิ่นปลายทาง เช่น ย้ายไปตัดอ้อยที่กาญจนบุรี หรือสุพรรณบุรี เมื่อเจ็บป่วยในภาวะปกติ ไม่สามารถใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้ เพราะเจ้าหน้าที่ของสถานื่อนามยอ้างว่าไม่มีงบประมาณสนับสนุน ทำให้แรงงานกลุ่มดังกล่าว ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่มีอยู่ จึงนำมาสู่การตั้งคำถามว่า แรงงานอีสานที่ย้ายถิ่น มีภาวะสุขภาพอย่างไร และเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีอยู่อย่างไร เป็นไปอย่างเท่าเทียม ตามสิทธิหรือไม่

อีกประเด็นหนึ่งคือ บางครั้งแรงงานไม่สามารถทราบได้ว่า สถานประกอบการที่ตนทำงานนั้น ปฏิบัติตามกฎหมายครบถ้วนหรือไม่ โดยเฉพาะการส่งเงินสมทบเข้าสู่กองทุนประกันสังคม ถึงแม้ตนส่งเงินสมทบกองทุนตลอดมาแต่เมื่อมีเหตุให้ต้องออกจากงาน เช่น ได้รับอุบัติเหตุจากการทำงาน เมื่อเรียกร้องการชดเชยจึงทราบว่า ไม่มีสิทธิเพราะผู้ประกอบการไม่ส่งเงินสมทบในกองทุนประกันสังคม หรือ บางครั้งก็พบว่าเมื่อตนออกจากสถานประกอบการ แต่ยังมีสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายประกันสังคมต่อเนื่องอยู่อีก 6 เดือนหากส่งเงินสมทบอยู่ เมื่อไม่เข้าใจก็จะไม่ส่งเงินสมทบต่อ จึงหมดสิทธิ และเมื่อต้องการใช้บริการโครงการหลักประกันถ้วนหน้า ทำให้ไม่ได้รับความสะดวก เพราะยังมีปัญหาเรื่องสิทธิซ้ำซ้อน จะเห็นได้ว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นเรื่องข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องสิทธิที่แรงงานพึงทราบเพื่อปกป้องและใช้สิทธิเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพชีวิต จึงนำมาสู่การตั้งคำถามว่า จะมีกระบวนการสร้างและเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องแรงงานของชุมชนประเด็นต่าง ๆ ที่ครอบคลุมเรื่องสิทธิ การดูแลสุขภาพ การปรับตัวในที่ทำงาน สภาพและระบบการทำงาน เพื่อให้ข้อมูลกับแรงงานที่จะย้ายถิ่น ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่สำคัญตามสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารให้เพิ่มขึ้นได้อย่างไร จากสถานการณ์ข้างต้น นำมาสู่ประเด็นคำถามสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบและแนวทางการให้ความรู้เรื่องสิทธิสำหรับแรงงานในระดับชุมชน ซึ่งต้องเน้นการให้ความรู้ทุกระดับ ตั้งแต่เด็กนักเรียน ต้องเรียนเรื่องใกล้ตัว ความรู้เรื่องแรงงาน และ ผลกระทบจากการทำงานในหลายลักษณะต้องให้นักเรียนในชุมชนได้เรียนรู้ เพื่อสร้างค่านิยมใหม่ในเรื่องรักถิ่นและทำงานในถิ่นฐาน
2. การพัฒนาศักยภาพแรงงานด้านทักษะดำรงชีพในฐานะแรงงาน ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิ การดูแลสุขภาพ การปรับตัวในที่ทำงาน สภาพและระบบการทำงาน เพื่อให้ผู้ใช้แรงงานรู้เท่าทันสถานการณ์ของสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแรงงาน
3. บทบาทของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งสถานบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างศักยภาพของแรงงานในชุมชน และติดตามเฝ้าระวังแรงงานให้มีความปลอดภัยจากการไปเป็นแรงงาน หรือมีสุขภาพที่ ซึ่งรวมถึงการป้องกันการถูกหลอกลวงไปทำงานที่ไม่ได้

รับผลตอบแทนค้ำค่า โดยเฉพาะกรณีไปทำงานต่างประเทศ

ผังพิสัยการวิจัยเรื่องสุขภาพแรงงานอีสาน

จากการประมวลข้อมูลและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในเวทีประชุมระดมสมอง ทำให้สามารถกำหนดผังพิสัยการวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพแรงงานอีสาน โดยพิจารณาจากประเด็นยุทธศาสตร์ของการกำหนดทิศทางการวิจัยและประเด็นการวิจัยที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ของการกำหนดทิศทางการวิจัยและประเด็นการวิจัยที่สอดคล้อง

ภูมิภาคอีสานมีแรงงานทั้งที่อยู่ในชุมชนและแรงงานที่ย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น ดังนั้นในการกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยจึงควรจะให้สอดคล้องกับสถานการณ์กลุ่มของแรงงาน คือ

ก. เสริมสร้างสุขภาพให้แรงงานในชุมชน

แรงงานที่อยู่ในชุมชนมีหลายลักษณะ อาจเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการเกษตรที่ทำงานเสี่ยงต่อภาวะสุขภาพจากกระบวนการผลิต แรงงานเป็นเจ้าของกิจการภาคการเกษตรที่เชื่อมโยงกับการผลิตพืชหรือสัตว์กับบริษัทขนาดใหญ่ เป็นแรงงานในการผลิตนอกระบบที่นายจ้างนำงานการผลิตมาให้ทำในชุมชนในลักษณะของการเป็นการผลิตแบบพันธสัญญา ซึ่งงานการผลิตทั้งหลายดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแรงงานด้านสุขภาพทั้งทางตรงจากระบบการผลิตที่ไม่ปลอดภัย และจากพฤติกรรมการทำงานที่ตอบสนองต่อระบบการผลิตดังกล่าว และไม่ได้รับการคุ้มครองจากการจ้างงานในระบบความคุ้มครองแรงงานที่รัฐมีอยู่ นอกจากนี้ส่วนหนึ่งเป็นแรงงานที่ออกมาทำงานนอกชุมชนระยะสั้น ๆ เช่น แรงงานก่อสร้าง แรงงานในโรงงานที่อยู่ในพื้นที่แต่ไม่อยู่ในระบบคุ้มครองแรงงาน เพราะถูกจ้างงานในลักษณะทดลองงานเท่านั้น ทำให้ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงระบบสวัสดิการที่รัฐมีอยู่ และได้รับความเป็นธรรมในเรื่องค่าจ้าง จะเห็นได้ว่าหากกำหนดยุทธศาสตร์ในส่วนที่จะให้แรงงานในชุมชนอยู่ได้อย่างมีความสุข ต้องการคำตอบจากงานวิจัยมาสนับสนุนในเรื่อง

(1) การศึกษาสถานการณ์ของแรงงานประเภทต่างๆอย่างหลากหลายได้แก่ แรงงานก่อสร้าง แรงงานในระบบการผลิตพันธสัญญาแบบต่าง ๆ

(2) เมื่อสถานการณ์การผลิตเปลี่ยนแปลง การจำแนกประเภทของแรงงาน ควรเป็นอย่างไร จึงจะทำให้บริหารจัดการสุขภาพแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

(3) นโยบายการค้าเสรี (FTA) ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตของแรงงาน(ทั้งที่อยู่ในระบบการผลิตแบบพันธสัญญา/แรงงานย้ายถิ่น) อีสานอย่างไร

(4) การพัฒนาแนวทางในการพัฒนาระบบติดตามหรือเฝ้าระวังเรื่องสุขภาพแรงงานและความปลอดภัยจากการทำงานในสถานประกอบการที่เป็นความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ แรงงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระบบไตรภาคี เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำหน้าที่ติดตามงานเรื่องความปลอดภัยจากการทำงาน ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยสุขภาพพื้นฐานในระดับพื้นที่

(5) การพัฒนาแนวทางในการคุ้มครองสุขภาพแรงงานโดยชุมชนกับกลุ่มแรงงานในอุตสาหกรรมระดับชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน

(6) พัฒนาแนวทางในการคุ้มครองเรื่องสุขภาพที่เกิดจากการทำงานที่เสี่ยงภัย ให้เหมาะสมกับภาวะ

เสียงที่ต้องเผชิญ และแนวทางในการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูภาวะสุขภาพของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำงานโดย การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

(7) การพัฒนารูปแบบและแนวทางการให้ความรู้เรื่องสิทธิสำหรับแรงงานในระดับชุมชน ซึ่งต้องเน้น การให้ความรู้ทุกระดับ ตั้งแต่เด็กนักเรียน ต้องเรียนเรื่องใกล้ตัว ความรู้เรื่องแรงงาน และ ผลกระทบจากการ ทำงานในหลายลักษณะ

ข. เพิ่มศักยภาพแรงงานย้ายถิ่น (ตอบสนองการส่งออกแรงงาน)

ภาคีสานส่งออกแรงงานไปทำงานต่างถิ่น มีทั้งเป็นแรงงานย้ายถิ่นไปภายในประเทศและแรงงานที่ ย้ายถิ่นไปต่างประเทศ แรงงานทั้งสองกลุ่มมักเป็นกำลังหลักของครัวเรือนการออกไปทำงาน หากแรงงาน ประสบผลสำเร็จในการทำงาน ก็ย่อมส่งผลดีต่อครอบครัวด้วย แต่ก็มีแรงงานบางส่วนได้รับผลกระทบเพราะ ถูกหลอกลวงไปทำงาน ทำให้ต้องสูญเสียเงินจำนวนมากสำหรับแรงงานที่ย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ หรือ แม้แต่การไปทำงานต่างถิ่นภายในประเทศ บางส่วนต้องอยู่ในระบบการทำงานไม่ปลอดภัยที่เกิดจาก กระบวนการทำงาน หรือ แรงงานหญิงบางกลุ่มไม่ปลอดภัยจากการเข้าสู่ระบบการจ้างงานภาคบริการ สิ่งเหล่านี้ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตัวแรงงานและครอบครัว^(7,8,9,10) ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแรงงานและครอบครัวไม่เข้าใจ เรื่องของสิทธิ ไม่มีการเตรียมความพร้อมเรื่องทักษะและวิถีชีวิตในการทำงาน แม้ว่าจะมีเรื่องผลกระทบเกิด ขึ้นมากมายแต่เนื่อหาดังกล่าวไม่ได้ส่งผลต่อชุมชนเพื่อการสร้างกลไกการเฝ้าระวังเพื่อการแก้ปัญหา ตลอดจน ปลุกฝังความรู้ดังกล่าวอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างค่านิยมใหม่กับเยาวชน ดังนั้นหากต้องส่งแรงงานออก ต้องให้ ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมแรงงานนอกเหนือจากทักษะฝีมือ ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต้องเฝ้าระวังให้ แรงงานมีสุขภาพที่ดีขณะทำงาน สิ่งเหล่านี้ต้องการความรู้จากการวิจัยเพื่อเป็นการสร้างความรู้และพัฒนา ใน ประเด็นต่อไปนี้

(8) ความเข้าใจและพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพของแรงงานย้ายถิ่น (โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการ ดื่มสุรา/การใช้สารกระตุ้น)เป็นอย่างไร รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพในแรงงานกลุ่มนี้ควรเป็นอย่างไร

(9) การวิจัยภาวะสุขภาพและความปลอดภัยของแรงงานในภาคบริการ เพื่อนำมาสู่การกำหนด แนวทางการดูแลแรงงานกลุ่มนี้

(10) บทบาทสถาบันการศึกษาในการพัฒนาศักยภาพแรงงานด้านทักษะดำรงชีพในฐานะแรงงาน ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิ การดูแลสุขภาพ การปรับตัวในที่ทำงาน สภาพการทำงานและระบบการทำงาน เพื่อ ให้คนที่จะไปเป็นแรงงานมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการดำรงชีพ

(11) บทบาทของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งสถานบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ในการเสริมสร้างศักยภาพของแรงงานในชุมชน และติดตามเฝ้าระวังแรงงานให้มีความปลอดภัย จากการทำงาน หรือมีสุขภาพที่ดี ตลอดจนการป้องกันการถูกหลอกลวงไปทำงานที่ไม่ได้รับผลตอบแทนคุ้ม โดยเฉพาะกรณีไปทำงานต่างประเทศ

สรุป

สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เข้าสู่การผลิตหลากหลายรูปแบบ ทำให้กระทบต่อสภาพของแรงงาน ที่อยู่ในระบบการผลิตสมัยใหม่ที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ต้องการองค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพแรงงานเพื่อ

ความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และการศึกษาวจัยเพื่อพัฒนาระบบที่จะสร้างเสริมสุขภาพของแรงงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน ซึ่งต้องการร่วมมือจากพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและจัดการระบบสุขภาพของแรงงาน

เอกสารอ้างอิง

1. เฉลิม สุขทอง. ปัจจัยระดับหมู่บ้านที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล; 2530.
2. Krongkew M, Chamrathirong A, Woramontri A. Study of low income household in the Northern region of Thailand. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University; 1983 Report No.74.
3. สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. รายงานการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ; 2547.
4. ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา สำนักงานบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. แรงงานไทยไปต่างประเทศ. วารสารแรงงานสัมพันธ์ 2535; 34: 39-41.
5. พิสิษฐ์ กิจเจริญ. รายงานการศึกษาเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชาวชนบทอีสาน : กรณีศึกษากลุ่มชาวบ้านผู้เช่าขอลอตเตอรี่ บ้านโพงาม หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. เลย : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย; 2541.
6. แมน ปุโรทกานนท์, นพรัตน์ ยิ่งเจริญ, นุปลา กองธรรม, ทรัพย์ เพิ่มผล, แล้ม คงโนนนอก, บุญส่ง จันทสอน, และคณะ. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาสภาพการณ์ที่มีผลกระทบต่อระบบสุขภาพของชุมชนอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่. ขอนแก่น : สถาบันเครือข่ายพัฒนาการส่งเสริมวิจัยระดับพื้นที่ภาคอีสาน; 2544.
7. อนันต์ วงศ์จรศักดิ์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้เงินส่งกลับ : กรณีศึกษาแรงงานไทยที่กลับมาเยี่ยมบ้านระหว่างสัญญาจ้าง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ โดยสมาคมนักประชากรไทย; 21-22 พฤศจิกายน 2540; อาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2540.
8. โชคชัย เดชรอด. การชำระหนี้เงินกู้เพื่อการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทย (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น ; 2546.
9. อำนวย มณีศรีวงศ์กุล. การวิเคราะห์เชิงสถิติของเงินโอนของคนงานไทยที่ทำงานต่างประเทศ: ศึกษาเฉพาะจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารแรงงานสัมพันธ์ 2540; 38: 33-8.
10. อัครวัต เจียมไชยศรี. แรงงานคืนถิ่น : กรณีศึกษาแรงงานที่เคลื่อนย้ายจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกลับสู่จังหวัดนครราชสีมา (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; 2543.